

www.zakon.rada.gov.ua/;

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 “Об’єднання підприємств” від 07.07.1999р. №163 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

УДК 336.01:336.71

Грабчук Ірина Леонідівна,

*к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту і політичних відносин,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир, Україна*

Білошицька Катерина Миколаївна,

*здобувач вищої освіти за другим (магістерським) освітнім рівнем,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир, Україна*

ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ

Наукове пізнання ґрунтується на визначеному понятійно-категоріальному апараті, притаманному певній галузі знань. Незважаючи на те, що самі поняття можуть мати як науковий, так і ненауковий характер, саме перші, як еталони, гарантують порівняння отриманої інформації та надійність зроблених висновків. Це вказує на важливість дотримання єдиних підходів до розкриття теоретичних основ, зокрема до трактування понять у будь-якій досліджуваній сфері. Це також стосується понять, які використовуються при дослідженні питань, пов’язаних із протидією відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, зокрема фінансового моніторингу. Більшість країн світу докладають значних зусиль для створення та ефективного функціонування національних систем фінансового моніторингу, оскільки неконтрольоване переміщення великих обсягів коштів становить серйозну загрозу для безпеки держави. Проте, незважаючи на заходи, спрямовані на створення і оптимізацію систем фінансового моніторингу, законодавче закріплення цього поняття, ґрунтовні наукові дослідження відсутні. Саме тому теоретичні питання не втрачають своєї актуальності, продовжують залишатися предметом обговорення серед науковців, особливо у зв’язку з тим, що поняття фінансового моніторингу в контексті боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму виникло недавно. Хоча науковці дотримуються різних підходів до трактування поняття «фінансовий моніторинг», більшість з них враховує значення базової складової – поняття «моніторинг», розкриття сутності якого часто відбувається з використанням таких слів, як спостереження, контроль, діагностика та експертиза.

Проблема багатозначності слова часто виникає при спробі перекладу з іноземної мови, може призвести до неоднозначності в розумінні, внаслідок чого виникають труднощі у правильному застосуванні понять чи концепцій у

відповідному контексті. Незважаючи на те, що вказані підходи до визначення поняття «моніторинг» розкривають його з різних сторін, проте між ними не існує суперечностей. Проте дискусійний характер може бути зумовлений більш глибокими проблемами, пов'язаними з характеристикою даних понять як методів контролю.

Не залежно від сфери, в якій використовується моніторинг, основною його функцією є отримання інформації, адже «в основі здійснення моніторингу лежить інформаційна система. Основною сферою використання моніторингу є інформаційне обслуговування управління» [3, с. 279]. Науковці навіть наводять інформаційну характеристику при розкритті даного поняття. Так, Н. Kościelniak вказує, що «моніторинг - це інформаційний механізм, який дає змогу відслідковувати кількісні та якісні зміни певних, заздалегідь визначених об'єктів спостереження, використовуючи конкретну техніку реєстрації» [25].

Підтримуємо позицію таких науковців, як В. Савчук та К. Федорченко щодо того, що не слід обмежувати мету моніторингу виключно збором інформації, адже «його дієвість підвищиться, якщо системно зібрана інформація не тільки є базою для оцінки відповідності фактичних параметрів об'єкта стеження бажаним, а й дає відповідь на запитання, які причини зумовили це відхилення. Тільки за таких умов підвищується корисність результатів моніторингу» [18].

Також окремі науковці при розгляді моніторингу характеризують його, розкриваючи як певний процес, враховуючи початкові та кінцеві точки. Jacobs A., Barnett C., Ponsford R. вказують, що моніторинг - це вимірювання між проектуванням на початку та оцінюванням наприкінці втручання в розвиток [24]. При цьому моніторинг, як правило, розглядається як «постійна функція, яка використовує систематичний збір даних ... для надання керівництву та основним зацікавленим сторонам поточного втручання в розвиток індикаторів ступеня прогресу та досягнення цілей...» [23]). Мета моніторингу полягає в тому, щоб звітувати про прогрес, виявляти уроки та вносити покращення протягом життєвого циклу втручання. Залежно від сфери виділяють такі види фінансового моніторингу, як соціологічний, екологічний, правовий, педагогічний, медичний, економічний. Останній з представлених видів моніторингу по-різному розглядається науковцями щодо відношення до інших підвидів, зокрема і фінансового моніторингу.

Більшість науковців, дотримуючись положень діючого законодавства, розглядають фінансовий моніторинг як сукупність заходів суб'єктів (Берізько В.М. [1], Гаврилишин А.П. [6], Грабчук О.В., Супрунова І.В. [7], Користін О.Є. [11], Кузьменко О.В., Бойко А.О., Яровенко Г.М., Доценко Т.В. [14], Кузьменко О.В., Доценко Т.В., Скринька Л.О. [15], Швець Н., Ковч Т. [22], Онофрей В.С. [16]). Проте значна кількість дослідників, як правило, дотримуються позиції щодо зв'язку між фінансовим моніторингом та фінансовим контролем.

Як форму (систему) фінансового контролю трактують дане поняття в своїх працях А.О. Клименко [10], Л.К. Воронова [5], М.В. Бормотова, К.О. Мухіна [2], О.П. Орлюк [17], В.Р. Краліч [13], Е.С. Дмитренко [8]. Причому окремі науковці вказують на особливостях такого контролю. Так, О.П. Орлюк [17] визначає фінансовий моніторинг формою державного фінансового контролю, а

В.Р. Краліч [13] зазначає, що це саме внутрішній контроль банку.

На необхідності віднесення фінансового моніторингу до сфери діяльності банків вказують при розкритті сутності даного поняття: Ж. Довгань [9], О.Є. Костюченко, К.А. Кривуля [12], як системи спостереження; Б. Сюркало [20], як складової системи фінансового планування банку. Причому науковці при розгляді застосування фінансового моніторингу в банківській діяльності, не наголошують на його використанні для відстеження операцій з відмивання коштів та фінансування тероризму. Вважаємо за доцільне наголошувати на ролі даного інструменту в боротьбі з тероризмом, про що також вказують і науковці: «дає можливість покарати винних у вчиненні злочинів та не дати їм скористатися грошима, отриманих внаслідок вчинення злочинів. Фінансовий моніторинг є досить перспективною гілкою боротьби зі злочинною діяльністю на території України та за її межами» [19, с. 130]. Тищенко В.В. [21] та О.Д. Вовчак, Р.В. Стаднійчук [4, с. 75], узагальнюючи позиції дослідників, вказують на такі основні підходи, за якими трактується фінансовий моніторинг: 1) фінансовий підхід, згідно якого фінансовий моніторинг є складовою фінансового контролю, причому визначається основна функція суб'єкта моніторингу як регуляторна; 2) юридичний підхід, який передбачає розкриття фінансового моніторингу як інструмента для протидії фінансовим злочинам.

На нашу думку, наведені підходи не заперечують один одного, а швидше доповнюють. Так, юридичний підхід розкриває призначення фінансового моніторингу, а відповідно до економічного підходу характеризуються методи і засоби його здійснення. Під час фінансового моніторингу встановлюються операції з грошовими коштами та майном, які були отримані незаконно за рахунок коштів, що належать державі чи іншим суб'єктам на праві власності.

Систематизація наукових підходів до трактування фінансового моніторингу показала, що відмінності до визначення досліджуваного поняття визначені особливістю галузі, в якій застосовується цей інструментарій, а також рівнем, на якому досліджуються можливості його впровадження та основні принципи відповідно до чинного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Берізко В.М. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг». *Право України*. 2006. № 12. С. 52–53
2. Бормотова М.В., Мухіна К.О. Дослідження сутності поняття «фінансовий моніторинг». *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 49. С. 214-217.
3. Буданова Л.Г., Буданова, В.Є., Галушко К.М. Визначення понятійного апарату моніторингу. *The XXVIII International Science Conference «Trends in science and practice of today», June 01 – 04, 2021, Ankara, Turkey*. P. 278-280
4. Вовчак О.Д., Стаднійчук Р.В. Фінансовий моніторинг ризиків як інструмент фінансового оздоровлення банків. *Економічний простір*. 2020. № (157). С. 74-77. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/157-14>
5. Воронова Л.К. *Фінансове право України. Київ: Прецедент; Моя книга, 2007. 448 с.*
6. Гаврилишин А.П. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг». *Організаційно-правове забезпечення діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері господарювання: проблеми сьогодення і перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Ірпінь, 27-28 вересня 2008 р.)*. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2008. С.

137-141.

7. Грабчук О., Супрунова І. Фінансовий моніторинг як умова забезпечення державної безпеки країни: поняття, складові, етапи розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8. № (4). С. 75-83.

8. Дмитренко Е.С. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури*. 2014. № 1. С. 43–50. URL: <http://www.chasopysnaru.gov.gov.ua/ua/pdf/1-2014/43-dmytrenko.pdf>

9. Довгань Ж. Індикатори та моніторинг фінансової стійкості банківської системи. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2011. № 2. С. 31-41.

10. Клименко А. Фінансовий моніторинг – особлива форма фінансового контролю. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2005. № 4. С. 101–105

11. Користін О.Є. Відмивання коштів: теоретико-правові засади протидії та запобігання в Україні: Монографія. К., 2007

12. Костюченко О.Є., Кривуля К.А. Правові умови та шляхи вдосконалення системи фінансового моніторингу в банку. *Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси*. 2012. Вип. 9(4). С. 205-214.

13. Краліч В.Р. Фінансовий моніторинг у забезпеченні функціонування системи економічної безпеки банківських установ в Україні: автореф. дис. канд. екон. наук; Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «Крок». К., 2010. 20 с

14. Кузьменко О. В., Бойко А. О., Яровенко Г. М., Доценко Т. В. Сценарії реформування національної системи фінансового моніторингу. *Економіка і держава*. 2020. Вип. № 1. С. 9-15.

15. Кузьменко О. В., Доценко Т. В., Скринька Л. О. Роль фінансового моніторингу в сучасній системі забезпечення економічної безпеки національної економіки. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 3 (65). С. 98-108. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-65-12>.

16. Онофрей В.С. Основні проблеми фінансового моніторингу в Україні. *WaiScience*, м. Дніпро, 18-19 жовтня 2021 р. Дніпро, 2021. С. 187–189. URL: <http://www.waiscience.com/wp-content/uploads/2021/10/Materials-of-conference-18-19.10.2021.pdf#page=187>.

17. Орлюк О.П. Фінансове право. Академічний курс: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2010

18. Савчук В., Федорченко К. Аналітичний моніторинг в системі управління діяльністю підприємства. *Економіка і управління бізнесом*. 2019. № 10(1). С. 85-92.

19. Семекліт Є. В., Іванов С. М. Фінансовий моніторинг як важливий аспект боротьби проти тероризму та злочинної діяльності. *Регіональні інноваційні ініціативи : завдання та шляхи вирішення: зб. наук. пр. за матеріалами Круглого столу, 5 квітня 2019 р. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 126-130.*

20. Сюркало Б. Напрями вдосконалення системи державного фінансового моніторингу. *Ефективна економіка*. 2013. № 3. С. 241-244

21. Тищенко В.В. Фінансовий моніторинг як елемент системи економічної безпеки банку. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2016. № 3 (227). С. 81-86

22. Швець Н., Ковч Т. Місце банківського нагляду в національній системі боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник Національного банку України*. 2009. № 5. С. 58-62.

23. *Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management*, Paris: OECD, 2010.

24. Jacobs A., Barnett C., Ponsford R. *Three Approaches to Monitoring: Feedback Systems, Participatory Monitoring and Evaluation and Logical Frameworks*. *IDS Bulletin*. 2010. № 41. P.36 - 44. 10.1111/j.1759-5436.2010.00180.x.

25. Kościelniak H. *Monitoring finansowy przedsiębiorstw w ujęciu sektorowym*. *Organizacja i Zarządzanie: kwartalnik naukowy*. 2010. Vol.3. S.43-55. URL: <https://oamquarterly.polsl.pl/wp-content/uploads/2018/01/04-Ko%C5%9Bcielniak-KN11.pdf>